

SVOBODNA MISEL

GLASILO SLOV. SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinogradi, Češko.
 :: Izhaja vsak mesec in stane 2*50 K. ::

Koledar svobodomislecev.

- 1 N 1894 Reclus otvarja predavanja na Svobodni univ. v Bruselju.
- 2 P r. 1824 B. Smetana, svetovnoznani češki komponist.
- 3 T r. 1806 Emil A. Rossmässler, nem. naravoslovec.
- 4 S u. 1852 Nik. Vasil. Gogolj, ruski pisatelj.
- 5 Č 1870 Badenska zbornica odpravi smrtne kazni;
- 6 P u. 1827. Simon Laplace, astronom.
- 7 S 1849 razgnana av. drž. zbor. v Kromerizu.
- 8 N r. 1745 Karol Bonstetten, pisatelj.
- 9 P r. 1749 Honoré Mirabeau, revolucionar.
- 10 T u. 1872 Josip Mazzini, italijanski politik.
- 11 S 1848 slovanski shod v svatovaclavskem kopališču
- 12 Č v Pragi.
- 13 P 1881 umorjen od nihilistov car Aleks. II.
- 14 S u. 1883 Karol Marx, ustanovitelj znanstvenega
- 15 N socializma.
- 16 P 1905 atentat proti Pobédonoscevu.
- 17 T u. 1741 J. J. Rousseau; franc. pisatelj.
- 18 S 1861. V. Emanuel proglašen za lašk. kralja.
- 19 Č r. 1774 angl. astronom Gruithuisen.
- 20 P r. 1828 Henrik Ibsen; u. 1727. Newton.
- 21 S 1556 sežgan na ukaz cerkve Th. Cranmer v Canteburi.
- 22 N u. 1832 J. W. Goethe.
- 23 P r. 1765 Ant. Thibaudau franc. revolucionar.
- 24 T u. 1882 sev. amer. pesnik Longfellow.
- 25 S 1904 u. franc. pisatelj J. Verne.
- 26 Č u. 1827 L. van Beethoven; 1904 ustan. shod
- 27 P „Prosvete“ v Ljubljani.
- 28 S r. 1592 J. Amos Komenský, pedagog.
- 29 N 1824 r. L. Büchner, nem. naravoslovec.
- 30 P 1814 Pariz se uda „sveti alijanci“.
- 31 T 1868 v Avstriji izdani lil. šol. zakoni.

Cerkev in šola. V italški poslaniški zbornici je staval posl. Bissolati predlog, v katerem pozivlja vlado, da naj varuje brezkonfesijni značaj ljudske šole s tem, da odstrani katerokoli obliko verskega pouka v tej šoli. Predlog je seveda za enkrat s pomočjo vlade propadel, vendar nekatera mesta njegovega vtemeljujočega govora zaslužijo pozornosti tudi pri nas, kjer se še ni nobeden poslanec toliko ojunal, da bi vsaj kaj podobnega predlagal v zbornici. — „Naloga javne šole v demokratični državi je, da se v nji poučuje samo to, kar je resnično in gotovo; ne sme učiti dogme, ampak vedo. Tudi moderna pedagogika zahteva, da se mlade glave ne uče negotovih, nerazumljivih in nedokazanih naukov; zahteva, da stopa poučevalna metoda od znanega k neznanemu, ne pa nasprotno. Cerkev sicer trdi, da je njena dogma resnica, demokratična država pa ne more pritrditi tej „resnici“, ako se noče spremeniti v zakrknjeno teokracijo. Večni spor med cerkveno resnico in vedo se kaže v vseh življenskih razmerah in tako tudi v šoli. —

Tem, ki trde, da vzgojuje svetska šola ljudi brez verstva, pravim, da kažejo malo vere v silo svojega verstva, ako namreč prenehajo upati, da bi njihovo verstvo zamoglo prepričati razum odrastlega človeka in ako si domišljujejo, da mora biti priučeno nerazumnim otrokom. S tem pa kažejo klerikalci samo to, da se hočejo polastiti otrok, da bi mogli vladati nad starimi.“

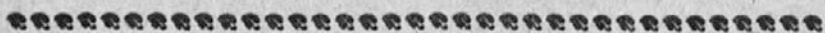
Otto Borngräber:

Vera svobodnega.

Verujem v Boga, ki je Sila brsteča, žgoči duh prahu in sveta. In v človeka, njegovega sina in očeta; ki je od Boga spočet, v duhu, rojen iz čiste žene: ki je trpel v svoji divjosti od prvega začetka prazveri in se je priboril k podobi človeka; ki tu na križ pribija svojo zadnjo divjost.

In zdi se mrtev in pokopan in uničen — a na tretji stopinji je vstal znova: od mrtve zveri k živemu bogu! Povzdignil je zemljo v nebesa! In v človeku je ustvaril Boga.

Verujem v posvečujočega duha — v občno občestvo, sveto; ljudsko, zbratrenje bitij — in v božansko življenje.

Svobodna Misel.

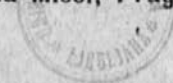
izhaja 15. vsakoga meseca ter stane

Za celo leto	K 2:50
za pol leta	K 1:25
za inozemstvo	K 6.—

s poštino vred.

Posilja se na željo tudi v zaprtem pismu, kar stane K 4:50.
Vse pismene in denarne pošiljatve prosimo na naslov:

Svobodna Misel, Praga-Vinogradi, Češko.

SVOBODNA MISEL.

Glasilo slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravnništvo PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja vsak mesec in stane 2'50 K.

A. Aškerc:

Ahasver oznanja novo vero.

Jaz Ahasver, popotnik večni,
jaz stari modrijan nesrečni,
ki preišlujem svet
že tisoč let,
ki gledam bliskoviti čas
s preroškimi očmi
in vidim vse, karkoli se godi;
heretik trdovratni jaz
oznanjam vam izmučenim ljudem
blodečim v mraku po planetu tem
nov nauk danes, novo vero.
Poslušajte me, kakšno in katero!

Verujte samo v svojega bogá,
ki ne kraljuje vrh nebá!
Ta bog se ni rodil iz fantazij
preteklih dnij.
Ta bog edino pravi,
resnični, zdravi,
neumrjoči
in vsemogoči —
to vaš je duh in vaš razum,
in vaša moč in vaš pogum,
in vaša vest
in vaša pest,
in vaša dlan,
ki delate ž njo dan na dan —
to bog je vaš! Le vanj verujte,
pred drugim pa ne poklekujte!
V vas samih le živi vaš bog!
Ni drugega nikjer okrog!
Verujte v svojega bogá,
verujte v svojega duhá!
Le v prsih vaših bog živi
in v duši vaši plameni;

po žilah vaših bog vaš polje
 vaš bog — moč vaše — to je volje!
 Ta bog je naše dobe veličastni sin,
 ki vladaj s solnčnih vas višin!
 Verujte v sebe! To je Ahasvera
 nemirnega velika nova vera . . .

Verujte v sebe in pa v zemljo tó!
 Tu vaše sveto je nebo,
 tu blaženi vaš raj
 in tu vaš pekel je na vekomaj!

O, ljubite mi zemljo, to edino,
 resnično svojo domovino!
 Iz zemlje-matere se plodovite
 vi porodite.
 Na njej prebivate,
 po njej prelivate
 svoj vroči znoj
 in tu uživate
 življenja delež svoj . . .
 Na zemlji se koučava,
 v gomili se nehava
 vaš trudoviti pot —
 drugje nikod!
 Kdor z „onim“ svetom vas tolaži,
 vam kaže raj vaš v lepi laži!
 Kdor z „onim“ svetom straši vas
 in plaši vas,
 on vas slepari.
 O, ne zaupajte prevari!
 Kdo videl kdaj je „oni“ svet?
 Pa vendar vam že tisoč let
 o njem pripovedujejo
 in pridigujejo . . .
 Ne, ne! Posmrtni mistični nagradi,
 ki vam obetajo jo po navadi,
 vi ne verujte
 in po fantomih rok ne iztegujte!
 Posmrtno kazni,
 ki ž njo grozijo vam preroki razni,
 ne bojte se poslej!
 Ne, ne! Na zemlji tej
 se mora poravnati
 veliki obračun! In tukaj greh
 se mora kaznovati!
 Že v svojega življenja dneih
 zahtevajte plačilo
 in povračilo

za trud pošteni svoj
in za preleti znoj!

Tako borite se,
tako potite se
nesoči s sabo svojega bogá
na dnu srcá —
in vi ustvarite si raj samí!
To novo svojo vero vas uči
vaš stari modrijan nesrečni,
vaš Ahasver, popotnik večni.

Veda in vera.

Zgodilo se je nekega dne, da se je človek začutil na zemlji. Začutil se je in zavedel se je samega sebe. Ali se je to zgodilo tako, da ga je bil Bog ustvaril iz ilovice — kakor pravi biblija —, ali je nastal iz kamenja, ki sta ga po stari grški pravljici — metala po nasvetu božanstvenega Apolona Deukalion in Pyrha čez glavo, tega človek ni vedel. Začetek človeka je torej neznan, je uganka. Danes pravimo: človek se je razvil. Ako se je vse življenje in stvarstvo razvijalo in spolnjevalo, razvil se je tudi človek k svoji popolnosti in se še danes razvija dalje. Ampak postanek človeka mu je ostal neznan, uganka... Začutil se je torej nekoč ubogega in revnega na zemlji, predanega silam prirode okoli sebe. Zagledal je nad seboj neba svetove, zagledal je življenje okoli sebe, zagledal je sebe — in je začel misliti. „Svet in življenje so prvi pojmi, s katerimi je človek začel misliti.“ (Drtina.) In takrat, ko je začel misliti, je začel reševati uganko: od kod svet, življenje, človek?... In je mislil in ugibal celo življenje. Po trudnih potih je šla njegova pot, po debelih grudah trdosrčne zemlje, v boju z nasprotnimi silami, z uničujočimi močmi in nazadnje je prišla smrt. Smrt, smrt!...

Zopet nova uganka. Začetek neznan, konec neznan. Obstal je človek poleg prvega mrtvega človeka in je pomislil, kam je šlo, kar je živel, mislilo, čutilo, govorilo. Ljubezen, ki ga je vezala na mrtvega, mu je narekovala sladko nado, da oni, ki je umrl, še živi nekje v lepem svetu, kakor je želela sebi in njemu ljubeča duša. In v spomin na svoje drage, je začel človek staviti oltarje in je hotel s skrivnostnimi daritvami ostati v zvezi z njimi v neznanem svetu.

Človek je torej videl in čutil, da je tvor tujih neznanih sil in da je odvisen od teh sil, ki ga rode in umore. Ta čut odvisnosti od višjih sil je rodil boga in bogove. Po svoji domisljiji je rešil uganko okoli sebe in v sebi.

Predstavljal si je bitje, ki je vse to ustvarilo in v svoji otroški naivnosti je začel hvaliti in moliti boga, kadar pa so se proti njemu obrnile surove, uničujoče prirodne sile, je klical onega boga

na pomoč, stavljal je oltarje in daroval: daroval je, da bi se rešil zlega in daroval je, da bi se zahvalil za dobro.

Bolj in bolj živo si je predstavljal ono bitje, predstavljal si ga je v najpopolnejši podobi, ki jo je videl — v človeški podobi.

Počasi je njegova domišljija obdala tega stvarnika z bajkami o njem in o njegovem delu. (Monoteizem.)

V drugem kraju pa je človek videl živo gibanje, vstvarjanje in uničevanje prirodnih sil in je videl božanstvo v njih, oz. ker je bilo sil več, videl je v vsaki sili boga, višjo silo, nastalo je mnogo-boštvo (politeizem). Ali je bil politeizem pred monoteizmom, ali narobe, ali so torej ljudje najprej mislili na enega boga, ki je vse ustvaril, in so mu potem pridali druge, ali so se počasi iz vere v več bogov povzpeli k veri v jednega boga, o tem se je mnogo pisalo (Welcker i. dr.). Za nas stoji trdno le to, da so razni narodi rešili uganko o bogu zelo različno in da je, kakor na mišljenje sploh, tako tudi v tem slučaju igrala priroda glavno ulogo. Tako so vzhodni narodi bili bolj monoteisti, zapadni politeisti. Patriarhalni židovski duh si je torej ustvaril svojega Boga, silnega in strašnega, narodovega vodnika (ki je bil tem bolj naroden, čim bolj ga je narod potreboval, namreč v bojih z drugimi narodi), bujna Indija je dala prirodno budistično vero, jasna Mezopotamija je imela vero v nebeške svetove, Egipt, zemlja svetega Nila, je našel vero v potovanje duš, najlepše pa si je ustvaril bogove, klasični grški duh, ki je posebil prirodne sile in jim dal najbolj umetniški izraz. Različni narodi so našli torej različne bogove, ki so nastali predvsem, kot odgovor, na vprašanje: od kod svet, življenje, človek . . .

Motno in nejasno si je to predstavljal človek iz početka, predstava pa se je utrdila in se prilagodila pred vsem: naturi človeka, potrebam ljudstva, zunajnosti prirode. Podedovala se je od roda, do roda in se spolnila. Tako je nastala vera. Domišljija in čut sta torej v oni otroški dobi človeka dajala človeku prve odgovore na vprašanja. „Jaz sem prej čutil, nego mislil,“ pravi Rousseau. Kakor v otroški dobi človeka prevladuje čustvo, tako je prevladovalo tudi v otroški dobi človeštva. Vera je torej nekako filozofija čustva.

In ker je ravno čustvo nekaj tako prirodnega, osebnega, individualnega, nekaj prirojenega, zato je bil tudi njegov produkt: nazor o svetu, o bogu, o človeku tako zelo različen, pri vsakem narodu drugačen. Nastale so različne vere, vsaka s svojimi bajkami in pravljicami. Nobena vera torej ni nastala naenkrat, ampak se je razvijala počasi, dokler ni končno dobila določne oblike.

Nobena vera ni bila razodeta ali človeku „zapisana v srce“, sicer bi morale biti vse enake (ako je bog ustvaril vse narode, bi se bil tudi vsem razodel), ampak vse so nastale, vsaka pod svojimi uplivi. V bajkah in mitih pa je človek počasi spravljal davne čase, nastoj sveta, boga in človeka v medsebojno zvezo in si je ustvaril svet, kakor mu je narekovala njegova domišljija.

Te bajke in miti so postali narodova podedovana lastnina, racijonalistični Grk je videl v njih le bajke in nič več — porabil jih je kot primerno snov za svojo poezijo in umetnost, kar so tudi v resnici bile, patriarhalni Žid, pa je videl v njih svojo zgodovino, čisto resnico od konca do kraja.

W. Draper dokazuje, da so bili monoteistični narodi mnogo bolj versko fanatični in nasilnejši nego politeistični in s tem je bil določen boj in zmaga bodočih vekov, kajti, kakor so bili boji med narodi neizogibni, tako so nastali boji med verami, ki so bile žive sile narodov, kajti po njih si je ljudstvo uravnalo svoje življenje in običaje.

Vera torej ni nastala takoj, ampak se je razvila: bila je takorekoč prva veda in prva umetnost človeka. In razvijala bi se bila brez vseh zadržkov dalje, da ni postala last duhovščine, posebnega stanu, posebne kaste. Človek je postal socialno družabno bitje. Oltarje in daritve, ki jih je najprej opravljal doma, je počasi prepustil svojemu rodu, da so se opravljale skupno za vse prednike, potem pa so nastala svetišča in skupni žrtveniki za občine, kraje, dežele narode. S tem razvojem pa se je razvijalo duhovništvo, ki je kmalu nastopilo kot poseben stan in ni nikdar pozabilo porabiti vseh sredstev, da si zagotovi trdna tla in kar najboljše stanje.

Tako je narod čez nekaj časa drago plačeval molitev boga, ki ga je dobrovoljno izročil v oskrbo duhovniku. Ne strinjamo se z mnjenjem, da je bilo duhovništvo pred vero in da je ono ustvarilo in si izmislilo bogove; bila je vera pred duhovništvom toda ona naivna otroška vera pred duhovništvom je bila nekaj drugega, nego vera, ki jo je prodajalo duhovništvo: z duhovništvom je bil končan razvoj vere, in kar je prišlo poslej k temu, so bile le bajke, ki so imele namen, pomnožiti dohodke boga.

Ni dvoma, da se je že v prvem človeku pri reševanju svetovne uganke oglašal dvom, da si je odgovore, ki si jih je dal na razna vprašanja, tudi sam ovrigel: češ, lahko je tudi drugače.

Že takrat se je oglašil v človeku oni duh, živa, zdrava rdeča kri, ki govori v Göthejevem Faustu pod masko Mefistofela znane besede: *Ich bin der Geist, der stäts verneint* (Jaz duh sem vse zanikujoči). Tako je šel človek po poti življenja z negotovostjo, z nejasnim, neutemeljenim odgovorom: vsaki rešitvi njegove uganke se je oglašil tudi ugovor. In tako je že njemu stopilo pred oči prvo in največje vprašanje: kaj je resnica, kje je resnica? In za tem človekom je šel narod z isto negotovostjo, z dvomom z ugibanjem, premišljanjem. In po tej poti ugibanja in premišljanja je šel narod za narodom, po tej poti je šlo človeštvo. In po tej poti gre danes človek z vprašanjem o sebi in okoli sebe, po tej poti gredo danes ljudje, narodi, ljudstva: kaj je resnica, kje je resnica: od kod, kje, kam? Ugibljejo in umirajo in umrjo, predno uganejo.

Dvom se je oglašil torej v človeku samem, dvomil je, če je res, kar si je bil izmislil. Toda podedovana in v zgodnji mladosti priučena vera je dobila trdnejših tal in tako je vsak narod s po-

četka zelo veren, dokler se nekoč tudi v narodu samem ne prebudi dvom. To se je posebno zgodilo takrat, kadar je boga prodajajoča in izprijena duhovščina ponižala vero na tako stopinjo, da tudi priprost človek ni mogel verjeti, da je v tem nekaj božjega, in takrat kadar so se ljudstva med seboj približala in spoznala, da imajo razni narodi razne bogove.

Vsak narod je torej ustvaril si svojega boga in svojo vero. Dal je temu bogu oltar, molitev, žrtve.

Tu je tudi razvil, svoje prve estetične zmožnosti, tu se je razvila umetnost. Človek je postal stvarnik boga, pa stvaritelj lepe umetnosti. Kakor je prvega ustvaril po svoji podobi, tako je druge ustvaril — po prirodi.

Antropomorfní bog (človeku podobni bog) je bil torej prvi in drugačni bogovi so postali pozneje kot izrodki domišljije. Tako je človek počasi padel na češčenje raznih spak, živali etc. Na to je uplivala kakovost dežele, kraja, razmer. Ena sila pa je bila tu vedno, ki je varovala fantastično domišljijo, da ni šla predaleč, bil je to dvom.

Tekom časa so torej nastale pravljice, kakor jih danes čitamo v bibliji ali svetem pismu in kakor so jih Grki imeli v raznih teogonijah in kozmogonijah. Poleg narodnih mitov in bajk so nastale tudi umetne posebno, n. pr. na Grškem, kjer je Heziod (v 6. stol. pr. K.) napisal svojo teogonijo.* Vidi se iz tega, kako ozko je bila cela umetnost spojena z vero. In danes vidimo, kako ravno umetnost, ceremonije, kultus in razne formalnosti tvorijo glavno silo v cerkvah.

Z razvojem človeka, naroda, kulture in napredka pa je rasel tudi dvom o starih mitih in bajkah, človek je začel kritično gledati na delo svojih prednikov. Uvidel je, da je uganka sveta, boga in človeka rešena enostransko. po domišljiji, da se da rešiti tudi na drug način. Razum je vstal nad čustvo, ovrigel je stare trditve in je postavil nove, svoje, kar je bolj odgovarjalo resnici. Tako je nastala veda, filozofija. In od onega časa obstaja neprestan boj, boj čustva in razuma, boj med vedo in vero, med starimi izmišljenimi bajkami in med neizprosnimi znanstvenimi dokazi. Lahko primerjamo med seboj človeka, narod, človeštvo: kakor človek počasi vzraste iz svojih otročjih let in ne veruje več lepim pravljicam, ki jih je imel nekdanj za čisto resnico, ampak s kritičnim očesom premotri vsak pojav, vse kar sliši in vidi in se ne da voditi čustvu, ampak pred vsem razumu, ravno tako narod preide vse faze človeške dobe, se razvija in z napredkom mora pustiti bajke svojih mitičnih časov ter vsprejeti za resnico le to, kar mu podajata sočasna znanost in veda. Kakor človek ima narod svojo otroško in moško dobo in svojo starost, slabotnost in propad. In isto pot je šlo in pojde človeštvo; v zgodovini človeštva vidimo krasno ta boj med dvema svetovi, vidimo povsod, kako raste veda, kako se ji umika stari svet, kako zmaga novo življenje z novimi nazori.

*) O rojstvu in rodu bogov, oz. o nastoju sveta, bogov in vesoljstva.

Boj za blagostanje in obstanek je vedel narod k delu in iznajdljivosti. Tu mu ni pomagala nobena vera, noben bog, nobena bajka.

Treba je bilo razuma, ki mu je kazal pot, treba je bilo vede, ki mu je preiskala stanje in razmere ter ga učila pravega srčnega življenja. S tem je rastle kultura, napredek; znanost se je razširila, se je spopolnjevala, utrjevala. Veda je iskala trdnih, nepremakljivih tal, utemeljenih v večnih nespremenljivih zakonih, ki se po njih razvija svet, življenje, človek. Kot taka pa je tudi nastopila proti veri in izmišljenim bogovom, ki so molče gledali z visokega prestola na trpečega človeka.

Človek je začel upati v svoje sile, ko je videl, da ni od drugod pomoči, zaupal je sebi in v tem je tudi rastle njegova sila, množča se s svojim lastnim delom!

F. V. Krejčí:

Ločitev cerkve in države.

Ločitev države in cerkve je prva velika zahteva, ki mora biti spolnjena, ako se hoče današna kultura otresti svojega nejasnega, neodkritosrčnega, da naravnost sramotnega razmerja napram cerkvi. Za to zahtevo govori neštivilno dokazov, ki jih diktirajo najnujnejše potrebe in življenski interesi našega časa. Ne bom ponavljal dokazov politikov, ki kažejo na to, kako to nasprotnje edinemu temeljnemu principu današne države, če dela ista cerkvi gotove usluge in daje toraj gotovi vrsti mišljenja o transcendenčnih stvareh prednost pred drugimi načini prepričanja. Ne gre se mi za pravno razmerje teh dveh močij — obe ti instituciji sta mi predvsem izraz gotovih potreb in interesov ljudstva. Medsebojno razmerje teh dveh institucij se tvori in menja po stališču ljudstva, to je po stopnji in višini kulture. Moje naziranje na razmerje države k cerkvi je zato predvsem podprto s psihologičnimi in kulturnimi dejstvi.

Dokler je bila cerkev izraz v narodih živeče vere, vresničenje njihovih najvišjih življenskih idejalov, institucija, o katere zveličavnosti se ni nihče upal dvomiti, je bilo naravno, da so bili njenim interesom — ki so bili po mnenju takratnih ljudi isti z najvažnejšimi interesi časnega in večnega blagostanja — prostovoljno podrejeni interesi države, ki je služila potrebam in nujnostim življenja v tej solzni dolini.

Evropa, ki je prenesla, da je posvetna moč služila nameram cerkve, da so nasledniki Karola Velikega potovali v Canosso, in da so papeži njene vladarje preganjali ali jih preklinjali, to je bila popolnoma druga Evropa, kakor je dandanes: to je bila Evropa srednjega veka, časa, v katerem je bilo vprašanje večnega izveličanja najvišji življenski cilj in v katerem se je človeški razum, ki je bil še negotov, ki sam sebi ni zaupal in bil glede svetovnega problema v zmedah, pokorno umikal pred versko dogmo.

Toda današnji francoski parlament, ki je s tako mogočno večino glasoval za ločitev države od cerkve, je mogel to učiniti le vsled tega, ker sestoji iz mož, ki morda niso nastopali v javnem proti naboženski veri, vendar se že ne dajo voditi v svojem postopanju od motivov naboženske morale in stavijo realnost pozemeljske države nad vse fantome nadsmiselnosti. Skratka: tu je odločilo novo stališče duš, nov pojem življenja, novo kulturno prepričanje, nov življenski idejal, plod tristoletnega dela filosofije in prirodoslovja, delavnosti razuma in novih življenskih stvorov — akcija politikov je kolikor toliko le vnanji izraz tega.

Duh starega naboženstva je v neizogibnem propadu, dogma je že davno prenehala določevati svetovni nazor, ukazi izmišljenih nebes so davno prenehali biti voditelji moralnosti. In ta izguba, ali bolje rečeno, ta preobrat v stari naboženski veri, to je fakt, ki že sam zadostuje, da naredi zvezo med državo in cirkvijo, kakoršna obstoja pri nas dosedaj, za absurdni nesmiselni preostanek, pravo razžaljenje istočasne izobraženosti (Burno ploskanje).

Ne more se oporekati da si je gotovi in v nekaterih zemljah še znatni del prebivalstva ohranil vero v cerkvene dogme. Toda to so vrste, katerih se niso prav nič dotaknile naprednejše forme modernega življenja in ki se niso prav nič navadile na višjo delavnost razuma. Naboženska vera in izobrazba sta si danes v obratnem sorazmerju — čim več jednega, tem manj drugega. A kljub temu vendar pripoznavam, da imajo tudi te duševno najbolj zapoznele vrste naroda pravico zahtevati, da se ozira na njihovo nabožensko čustvovanje. Vendar moramo popolnoma naravno zahtevati, da država bolj uvažuje to, kar misli in čuti najbolj izobraženi del njenega prebivalstva, kakor to, kar verujejo oni, ki so duševno najbolj zakasneli.

Če bi se država vendar ne mogla ali ne hotela prilagoditi vplivu niti tega niti onega načina naziranja, bi zadostovalo, da bi ohranila popolno nevtralnost in se odrekla vsakemu stankarstvu v teh težkih vprašanjih, pri katerih se nikakor ne more dati splošnega odgovora in ki zahtevajo, da išče vsak človek po svojem načinu s celim srcem in zavestjo na nje odgovora.

Država pa, v kateri še ni ločitev od cerkve izvedena, ne upošteva te nevtralitete. Država kakor abstraktna moč se nagiba izrecno in javno k cerkveni dogmi v sramoto vedi in filosofiji, neglede na to, da so njeni funkcionarji povečini da, trditi moremo najvišji funkcionarji, toliko izobraženi ljudje, da ne verujejo v cerkvene dogme. Tisoče in tisoče ljudij, ki predstavljajo v narodu razum, delo duha, kulturo, je prisiljenih upoštevati to, kar je nositeljem vladne moči predpogoj, namreč da je vera neizogibni pogoj npravnosti in socialnega reda in da vodi svobodno mišljenje k manjvrednemu in družbi škodljivemu nazoru. Prisiljeni so opazovati, kako država izposojuje svoje moči k ohranitvi cerkvene moči in kako se sistematično opira pri javni vzgoji, sodiščih in drugod na stare teologične pojme in na versko fraseologijo, katera nima za današnjega izobraženega človeka nobenega smisla več. Vedno še

vladarji izpeljavajo svojo moč od božje milosti in se sklicujejo v svojih oficijelnih proklamacijah na starega boga vojske in krvavega srda in o katerem mislijo, da je le za to tukaj, do bi skrbel za blagor njihovega rodu in države v pogubo drugih.

Vedno še zahteva sodišče od občinstva, da kliče s prisego osebnega teologičnega bolga za pričo brez ozira na prepričanje občinstva. Vedno še drži država svoje podanike v evidenci po župnijskih matrikah in vpis rojenega deteta v seznam živih je združen s versko funkcijo, s katero je dete takoj všteto med pripadnike cerkve. Toda pride najhujše: otroške duše se polasti takoj, ko stopi otrok v šolo, duhovnik, polni jo z nemogočimi in nesmiselnimi predstavami, zastruplje njeno fantazijo s slikami iz stare židovske mitologije, polne barbarskih surovostij in krvi; ubija detetu slepo vero v glavo in straši njegov razvijajoči se razum; uči ga morale, po kateri dandanes nihče ne živi, izrablja spomin s sredstvi mehanične dresure, kar je klofuta v lice vsaki razumni pedagogiki; ruši vzgojevalno delo učiteljevo: vliva v otroško dušo nezaupanje k razumu, k delom kulture, k vsemu, kar je naravnega in ljudskega. A to vse pod zaščito in strogim nadzorstvom države, v javnih šolah, ki se vzdržavajo z denarjem vseh davkoplačevalcev!

Vendar ne samo, da država stavi verske dogme nad vso vedo in nad čisto ljudsko etiko, ne, ona jih celo brani javno pred kritiko. S konfiskacijami in cenzuro onemogačuje vsakovrstno svobodno razmišljanje verskih vprašanj v tisku, literaturi in v gledišču. Kazenski zakonik izraža v teh vprašanjih največjo nedotakljivost; paragrafi o „motenju“ in „smešenju“ verstva nalagajo težke kazni na vsak svobodnejši proticerkveni izraz in dajejo cerkvi najmočnejše orožje v roke k strašenju in molku njenih neprijateljev. Odprti in časten boj svobodne misli s cerkveno dogmo je vsled tega skoro nemogoč. Prisiljeni smo, rabiti besedo „klerikalizem“ tudi tam, kjer govorimo dalje in bolj globoko, prav pri temelju cerkvene vede. Nesmemo izraziti odpor svojega razuma proti gotovim člankom katoliške dogmatike, če bi tudi to bilo mirnejše in pripravnejše, ali tam, kjer se govori o nečem, kar je verujočim sveto, izraziti svoje se nestrinjajoče mnenje, že nočemo biti zasledovani zaradi kršenja ali motenja vere. Tod klerikalni tisk sme dan za dnevom poniževati največja dela vede in znanja in zasramovati spomin ljudij in napredek ljudstva, ki so najbolj zaslužni, sme žaliti to, kar je nam drago in sveto! Z teh in drugih dejstev je razvidno, kake posebne privilegije uživa v državi cerkvena dogma napram drugim idejam in vedam. Posebno jasen dokaz tega pa je način, kako se trudi država držati učitelje v odvisnosti od cerkve. Ravno v preteklem letu se je pripetilo na Češkem, da je bil suspendiran učitelj iz službe, ker je isti imel pogum izstopiti iz cerkve. To pomeni, da brani država članom jednega izmed najvažnejših in najbolj izobraženih stanov, posluževati se pravice, ki jim je zagotovljena s temeljnim državnim zakonom o svobodi mišljenja in izražanju prepričanja. To pomeni,

da zahteva od njega ravno ista država, ki je na svojih zavodih izobrazila učitelja za nosilca prosvete, da bi se, kdor že ne veruje, vsaj z molkom, licemernim, lažujvim molkom priznal za pokornega sina cerkve, zahteva od njega v službeni prisegi obljubo zvestosti napram katoliški cerkvi in učitelja brez verskega nazarja niti ne trpi v šoli. Toda to vse je le golo augurstvo, kajti kdor bi hotel trditi, da vsi ti člani šolskih uradov, ki proti takemu učitelju postopajo, imajo več vere v dogme kot on? To je gotovo neka vera, globoka, vroča popolna in živa vera, ki obvladuje nazore in življenje ljudij, ki predstavljajo izvrševalni organ države? Državni uradniki in drugi javni funkcionarji večinoma niso nič boljši katoliki, kakor katerikoli drugi izobraženec, a vendar nastopajo imenom vere, katere sami nimajo. Neverniki zasledujejo druge nevernike vsled izjave nevere — slika, ki vpije po satiri in daje žalostno spričevalo o neodkritosrčnosti in neresnici, v kateri živeti so obsojene duše toliko današnjih ljudij.

Želimo si ločitev, da bi ubranili kulturo pred napadom klerikalizma in bi prenehal privilegij dogme v državi, ki leži kakor težak oblak na vsem našem duševnem življenju. (Opetovano odobravanje). Hočemo, da so za boj svobodnega mišljenja pripravljeni drugi pogoji — današnji boj ni enak kakor sem pokazal. Naj oba principa živata enako svobodo in naj država preneha posegati v njihove boje in javno kazati strankarstvo preživelemu verskemu principu. Naj verstvo uživa največjo prostost to si želimo tudi mi izrecno-zato, da bi se pokazalo, ima-li ono še kaj zmožnosti za življenje in razvoj. Ako ima kako zmožnost, naj jo pokaže brez pomoči državne avtoritete in njenih strašecih kazenskih paragrafov.

Toda trudimo se za ločitev države od cerkve tudi še z drugega vzroka. Ne gre se nam le za svobodo vseh nazorov v smislu pasivne tolerance, temveč za ono svobodo, katero potrebujemo, da priborimo zmago novemu življenskemu nazoru. Svobodna misel, taka, kakor jo jaz razumim, ni le niti sila negacije in kritike, niti princip obrambe in indiferentizma, tudi ne samo prazna forma za najrazličnejše idealne možnosti, ampak predvsem mi je aktivni stvar, z napadno in pozitivno energijo, ki tvori silo in budi nov življenski ideal.

Kdor stoji na stališču Svobodne Misli, ne veruje v verske dogme. Toda ta nevera ni le negacija, ta je seme nove vere, vere v človeka in njegovo lepšo bodočnost na zemlji. Odrekli se nismo nauku cerkve zato, da bi hoteli na vsak način oporekati temu, kar je bila vera preteklih časov, ampak zato, ker ta stara vera ni več zadostovala našemu razumu in našemu uravnostnemu idealu. Smemo se hvaliti, da je naš pojem o splošnem miru in človeku višji in čut npravnostne odgovornosti globokejši, kakor bi ga nam moglo dati to, kar imenujejo klerikalci vero, kar pa je že davno prenehalo biti prava vera. Beseda „Ateizem“ je zgubila v modernem življenju oni negativni in obtežujoči zvok, katerega je imela v prejšnjih časih in menim, da naj bi mi sploh prenehali se ga posluževati, ker izraža le to, kar nismo, nikdar pa tega, kar smo.

Ono je imelo svoj karakteristični pomen v času, ko so bili ljudje, ki niso postavljali svoje življenje v odvisnost od nadsmiselnega bitja, izjeme — nasprotno je danes ateizem v pravilu in odkritosrčna, prava vera v boga izjema. Imamo pravico energično zametavati stari predsodek, da bi bil življenski nazor brez boga le materializem in prazna negacija in da bi bil verski nazor že sam na sebi nekaj višjega. Naš nazor izhaja z pozitivnih vrednostij spoznanja, življenja, lepote. Na vsak način je v njem manj negacije kot v klerikalizmu, ki predstavlja danes tukaj že največjo revščino in neizobraženost, ki nima prave ljubezni niti do človeka niti do prirode, niti do umetniške lepote in živi le iz zavisti do razuma in kulture.

Svobodna Misel tedaj ni le sila negacije ampak je zajedno pozitivna sila, sila novega idealizma. Njen namen je, da bi vse to, kar je po preustrojitvi starih verskih stvorov zrastle novega, vse razstrese in le na pol zaznale pridobitve vede, modernega življenja in znanosti združila v jedno veliko organsko celoto — njen poslednji in najvišji cilj je nova kultura. Toda te ni mogoče doseči, dokler ima v državi cerkvena dogma privilegirano stališče in dokler država z svojo odvisnostjo k cerkvi otežkočuje svojim državljanom, da bi bili vzgojeni v polni luči današnje izobraženosti in da bi častno in javno priznali, kaj je njihovo prepričanje. In za to si predvsem želimo ločitve cerkve od države: hočemo, da preneha naš življenski nazor, ki je izšel iz spoznanja razuma, biti v očeh države nekaj nižjega in nravno slabšega kakor cerkvena dogma in da ima to, kar je v našem trudu negativnega in kar se še danes imenuje naboženska nevera, dovolj mesta in svobode, da se more pretvoriti v pozitivna življenska in kulturna dejstva. (Dolgotrajno in ponavljajoče se odobravanje in ploskanje.)

Svobodomiselnim slovenskim krogom v prevdarek.

Na naše uredništvo prihajajo pisma semeniščnikov, s katerimi se slednji obračajo na nas, da bi jim na kak način pomagali pri osvoboditvi iz rimske sužnosti. Namen tega članka je čisto človekoljuben. Gre se zato, da se merodajne kroge opozori na dolžnost človekoljublja, na ljubezen do bližnjega, katero je smatral Jezus za prvo in največjo zapoved.

In res, poštenemu človeku mora biti hudo pri srcu, ko čita pisma teh nesrečnežev, njih tožbe in vzdihne; milo se mu stari, ker bi tako rad pomagal, pa mu sredstva ne dopuščajo. Stanje teh duševnih sužnjev je neznosno. Šli so v semenišče, v to duševno mučilnico, prisiljeni vsled slabega gmotnega stanja. Prestopili so prag vedoč, da jih tam nič dobrega ne čaka. Razmere so jih kmalu še bolj poučile, v kakem položaju se nahajajo. Razmišljali so in izprevidili, da ako hočejo vstrajati na svojih mestih, korakajo sigurno nasproti moralnemu samomoru.

Ker, kdor premišlja, hitro uvidi, da bode moral postati hlapec-agitator klerikalizma, ki ni ničesar drugega kakor težna izrabljati verski čut nevednega ljudstva v prosep gmotnega stanja in politične moči hijerarhije, ki dandanes vdano služi kapitalu in monarhiji. Sicer je hijerarhija že morala opustiti idejo, da bi zopet obvladala svet s svojo mrzlo roko in radi tega se zadovoljuje z vlogo dobro plačane služke; ona podpira monarhijo in plemstvo. Vsi ti trije faktorji so v dekadenci, za to si podajajo roke v medsebojno bratsko pomoč, da si podaljšajo tek svojega življenja.

Toraj tak semeniščnik vse to razmotriva in izprevidi, da bode moral delati proti svojemu prepričanju, da bode moral zagovarjati socialne krivice, da bode prisiljen nastopati proti težnam človeške družbe, ki naglo speje k demokratizaciji in socializaciji, da si vstanovi božje kraljestvo v sebi, raj na zemlji in si napravi življenje lepo in sladko, ker ne računa s kakim posmrtnim življenjem. Vidi pred seboj svojo žalostno usodo, ki ga čaka ako postane duhovnik. Spozna, da bi igral vlogo hinavca, ker tega, kar bi moral praviti ubogemu ljudstvu, bi sam ne verjel, vendar bi se moral za vse to prav pohinavsko navduševati. Neki semeniščnik pravi v svojem pismu, da bi smotral sebe, če bi postal duhovnik le neke vrste uniformiranega lenuha, nekoristenega člana človeške družbe, da za ničesar drugega kakor blagoslovljenega žandarna in mazi-ljenega trgovca z verskim čustvom. Take in podobne ideje razvijajo ti nesrečneži v svojih pisnih. In čisto naravno je, da pridejo celo do sklepa, rajši trdo delati kot pa v brezdelju biti nesrečen.

Vsak človek, ki ima le malo socialnega poštenja v sebi je moralično zavezan kot člen človeške družbe tu pomagati, če mu je le mogoče, ker tu se gre za odvrnitev dotičnikov od moralnega samomora, proti kateremu je fizična smrt kot naraven pojav nekaj čisto malenkostnega.

Uredništvo S. M. si šteje v svojo največjo dolžnost pričeti glede te zadeve z resno akcijo, ki bi vedla k znatni pomoči, ker prva in največja naloga Svobodne Misli stoječe na temelju pravega človekoljubja je boriti se proti suženjstvu naj bo že te ali one vrste in pripravljati srečo vsem.

Taka akcija je nujna človekoljubna, kulturna potreba. Gre se zato, da se paralizira nemoralni vpliv kapitala mrtve roke, tega glavnega stebra katoliške cerkve, ker ta kapital omogoči tako duševno sužnost in prodajanje prepričanj.

Uredništvo se smatra poklicano, da započne to zadevno akcijo in vsled tega tudi stopa pred človekoljubno svobodomiselnost slovensko javnost z konkretnimi predlogi.

Uredništvo je z dotičnimi semeniščniki v zvezi. Prevzame nalogo opisovanja dotičnikov na vseučilišče, ko zapuste semenišče. In sedaj se gre predvsem zato, da se dotičnikom, ki so povetini brez sredstev, preskrbi kaka primerna služba, kakor n. pr. steno-grafa, domačega učitelja itd. In tu naj priskočijo na pomoč predvsem svobodomiselnost korporacije, razna društva, pa tudi posamezniki, ki naj blagovolijo javljati uredništvu eventualna prosta,

primerna, služebna mesta. Uredništvo bi imelo celo stvar v evidenci in kadar bi bila stvar godna, bi se naznabilo dotičnemu semeniščniku in on bi zapustil nesrečni zavod.

Nadalje so začeli visokošolci po lastni inicijativi zbirati v namen: „Za reševanje ubogih semeniščnikov iz rimske sužnosti“. Napredni mestni zastopi in občinski odbori, razne korporace in denarni zavodi naj bi se tudi ob gotovih prilikah zavedli in darovali v ta namen.

In koliko je posameznikov, ki pravijo, da so svobodomisleci in ki so se v svojem notranjem že davno razšli z edinozveličavno, pa vendar še ob raznih prilikah po nepotrebnem množe kapital mrtve roke in tako večajo socialno zlo, kar je imenovano premoženje. Rajše naj bi se ravnali po paroli velikega Havlička, ki je učil svoj češki narod, „da naj duhovnikom ničesar ne veruje in naj jim ničesar ne daja.“ Taki ljudje, ki dajejo, pripomorejo k temu, da je pri nas duhovniška služba še vedno rokodelstvo, ki ima zlato dno, dočim so vsa druga rokodelstva vsled hitrega napredka industrije že davno v upadku.

In tisti svobodomisleci, ki so morda uživali kedaj kako javno klerikalno podporo naj ne vračajo ničesar v klerikalne namene, če se morda niso drugače zavezali. Kedaj je še kdo slišal, da bi kak klerikalec vračal liberalne podpore?

Tudi urednik S. M. uživa štipendijo katoliškega župnika že nekaj let in jo bo še par let, a ne misli dati radi tega niti vinarja v kak klerikalen namen, ker bi bilo to proti njegovim principom, ker ne more podpirati socialnega zla, kar je premoženje klerikalnih fondov, pač pa si šleje v svojo dolžnost, da bo kolikor bo v njegovi moč prispeval v namen, v katerem se govori v tem članku. (Ta parenteza naj bo kot odgovor klerikalnim urednikom, katerim katoliška štipendija, katero oživa odpadnik, ne da mirno spat.)

Še enkrat apelira uredništvo na svobodomiselne kroge, naj se zavzamejo za to akcijo. Za vzgled naj nam služijo Čehi. Tu se je priglasilo že mnogo mest in vplivnih posameznikov, ki delujejo v tem smeru. In v kratkem času se je pokazal blagodejni vpliv tega delovanja. Duhovniki in semeniščniki se mnogoštevilno vračajo v človeško družbo iz katere so izšli. In koliko kulturnih delavcev je pridobil češki narod na ta način. In pri nas še le potrebujemo pravih kulturnih delavcev. Bližamo pa se hitrih korakov kulturnemu boju in tu bi nam taki delavci zlasti dobro došli.

Vsak svobodomislec naj dela po svojih močeh in naj vpliva na svoje okolico in podpira tozadevno akcijo in občan Jeglič škof ljubljanski bo še doživel čase, ko se bo njegova vojašnica za vodo hitro praznila in ostala mu bo tom peščicu „Kristusovih vojščakov“, ki bodo res pristni „izvoljenci božji“. — Toraj na delo za dobro stvar! V boj za svobodo vesti!“

V tem znamenju bomo najimpozantneje proslavili desetletnico škofovanja občana Bonaventure.

KRONIKA.

Dne 1. marca t. l. je videla kraljevska Praga pogreb, kakršnega že dolgo ni pomnila. „Tako pokopuje mali narod svojega kralja,“ so pisali listi in res je bil to kraljevski pogreb kraljapesnika: Svatopluka Čeha. Sv. Čeh (roj. 21. febr. 1846. umrl 23. febr. 1908.) je in bo ostal za vselej največji češki narodni pesnik. Ne le po imenu in po rodu bil je v celi naturi čist Čeh, trd kremen, bojovnik svobode, glasnik poniževanih, prorok vstajajočih. V svojih epih si je izbral za snov husitske boje (Adamité, Žižka) in protireformacijo (Vaclav z Michalovic). V svojih liričnih delih je klical k vstajenju samostojnega češkega duha, proti hlapčevstvu in suženjstvu. V tem se posebno odlikujejo „pesmi sužnja“ (Písně otroka), ki so doživele že 30. izdaj.

Podamo par kitic:

Hle! ten řemen sluje Vírou,
jež vám káže: Zbožně nes,
jho svých pánů za trud žití
v ráji najdeš věčný ples.

- (t. j. Gl'j, ta jermen se imenuje vera,
ki vam pravi: pobožno nesí
igo (jarem) svojih gospodov, za trud življenja
v rajú najdeš večni ples.)

Pís. Otr. VII.

Drugod pravi:

Ze všech kleteb otročiny,
jíž nás stihl bůh,
nejtrapnější, nejhroznější
otrocký je duch.

- (t. j. Iz vseh kletev suženjstva
ki z njo je nas dosegel bog
najmučnejši, najgroznejši
je suženjski duh.)

Pís. Otr. XII.

I boha našeho nám určil pán,
a věřiti nám káže
že bohem tím bič v jeho ruku dán . . .

- (t. j. I boga našega nam je določil gospod
in zapoveduje verovati,
da bog mu ta je bič v roke dal.)

Ret velebného kdysi proroka
 všech lidí rovnost kázal,
 a rozrážeje řetěz otroka
 vše lásky poutem vázal;
 leč jeho žáků lstivý sbor
 v rub jeho zákon zvrátil,
 nám bédným chválí svatý vzor.
 sám podíl moci schvátíl,
 ve stínu přízně pánovy
 se těší mrzkým plenem
 a za to světi okovy
 jak v posměch mistra jmenem.

- (t. j. Usta vznešenega preroka
 oznanjala so nekdej ravnopravnost vseh ljudij
 in razklenjajoč verige sužnja,
 je vse zvezal z vezjo ljubezni.
 Toda zviti zbor njegovih učencev
 obrnil zakon je njegov narobe:
 nam bednim hvali svetí vzor,
 sam vzal je v roko nádo moč,
 v senci gospodove naklonjenosti
 se veseli nad mrzkim plenom,
 zato se svetijo okovi
 kakor v posmeh z imenom mojstra (t. j. Krista).

Nam Slovencem bi bilo zelo potreba pesnika, ki bi zapel naše pesmi sužnja. Po svojem hlapčevstvu stojimo nizko ponižani in poniževani. Kajti danes poljubljamó suženjske okove na svojih rokah, posebno onih, ki so nas uklenili, da nas popeljejo v blaženi Rim in potem v sveta nebesa, kjer bomo v presrečnem pogledu pred obličjem pozemskega boga, prvega gospoda, papeža in potem v vživanju neskončnega boga dobili zadoščenje za svoje pozemeljsko trpljenje. — Iz slovenskih pesnikov je Sv. Čeh dobro poznal Aškerca, kterega delo „Zlatorog“ je hotel prestaviti na češko.

* * *

Haeckel. V sobo slavnega nemškega biologa, filozofa Haeckla, je vrgel neki verski fanatik kamen. Je to slabo orožje za obrambo katoliških resnic: uporabljalo se je mnogo nekdej, in je imelo svoj uspeh, danes ga nima. Niti Wassmannove knjige niti kamenje ne more uničiti jedro Haecklovih nauk.

Ricmanje je pripravljena rimsko-katoliška cerkev, nositeljica ljubezni in glasiteljica bratstva in enakopravnosti, sprejeti v „svoje naročje“, pod starimi pogoji (latinski kultus. pod tržaškim škofom). Ricmanje obrača na sebe pozornost vsega izobraženega sveta in mislimo, da Rim in tržaški škof s svojimi ponudbami še lahko čakata . . .

Volitve na kranjskem so izpadle, kakor je bilo pričakovati. Smo prvi za Tirolii. Niže pasti ne moremo. Zmaga S. L. S. je zmaga duhovščine, ne ljudstva. Premišljati je treba o narodu, ki gre s protikulturno stranko, proti šolam, proti napredku. Je to narod više navedene „ljudske izobrazbe“. Tu je treba dela in temeljite reforme.

„**Čas**“ piše: Brez Boga, posmrtnosti in svobodne volje življenje nima višjega cilja kakor materijo in, kar se razvija iz materije . . . „Iz tega, pravi, sledi vsa moderna nenravnost (materializem življenja). Nravno vzgojo si predstavlja le: z verskimi sredstvi, s poukom krščanskih mater, z Marijnimi družbami, z izobraževalnimi društvi, z mladenišskimi zvezami . . . Nenravnost, ki raste v moderni družbi, je posledica napredka in kulture in je vsa ona „verska sredstva“ niso mogla zadržati. Modernemu človeku je treba moderne vzgoje, le tak more krepko kljubovati sili časa in razmer. Zato so ona verska sredstva brezuspešna, posebno še, ker one institucije kot klerikalne organizacije, ki navadno igrajo politično ulogo, odganjajo od sebe naprednega človeka. Smo mnenja, da slabe strani življenja, ki so senčna stran. Torej naraven pojav napredka in kulture, more sanirati le zopet institucija napredka in kulture in to bi imela biti pred vsem sočasna vzgoja. Ko bi se namesto dolgih dokazov „von der göttlichen Einsetzung der katholischen Kirche“ predavala rajše praktična moralka, prihajal bi z naših zavodov bolj zdrav zarod. Ko bi se mladini vcepila pred vsem odgovornost pred samim seboj in pred družbo, ko bi se ji vzbudil ponos in samozavest, ko bi se vzgajali silni značaji, bilo bi v tem oziru mnogo boljše. Tega pa ravno v današnji šoli ni, najmanj pa tam, kjer bi moralo biti — v verskem pouku. Za enkrat priporočamo našim mladim prijateljem krasno knjigo: J. Wegener: *Wir jünge Männer*, ktere geslo je: čistost, sila, ljubezen.

Češki protokol o praškem svobodomiselnem kongresu je že izšel; nemški tudi kmalu izide. Prosimo svoje somišljenike, da naj naročajo in razpečavajo od nas izdano brošuro: Krst Sv. Vladimira, zajedno pa jih opazarjamo na novo brošuro: Primož Trubar in slov. reformacija, ki izide v najkrajšem času in katere čisti dobiček je določen za Trubarjev spomenik.

Na Goriškem je dosegla napredna stranka pri deželnozborskih volitvah nepričakovan vspeh. Klerikalizmu so se začela majati tla na vehementen način. Mi pa z velikom veseljen konstatiramo, da tudi že zadnje orožje klerikalcev, namreč irabljanje verskega čustva nevednega ljudstva v dosego posvetne oblasti in moči hijerarhije, očitvidno izgublja na svoji ostriji. Ljudstvo se je začelo dramiti in se hoče otresti črne more, ki mu ne da dihati. Klerikalci pa lahko vedo, kaka usodo jih čaka, ko se narod prebudi. S tem, da so izigrali verski čut mase, izigrali so zadojo karto — in potem?!!

Vera ljubezni.

Duhovščina je vedno grozila z hudičem in peklom, „kjer bo jok in škripanje z zobmi“, vsem tistim, ki so se stavili po robu zapovedim hijerarhije, ker niso hoteli pripoznavati dogmatičnih naukov katoliške cerkve. Duhovnik je slepo orodje v roki višje duhovščine. On uči in oznanjuje cerkvene nauke na povelje in ne po navdahnjenju. Dobiva od svojih višjih gótova mnenja in nazore, katere potem mora razširjati. In da ti nazori in nauki ne odgovarjajo zdravemu človeškemu razumu in slobodni volji, je več kot dognana stvar. Vedno so se našli misliči ljudje, ki so nastopili proti temu krivemu učenju katolicizma, kljub temu, da so vedeli kaj jih čaka. Ko je cerkev imela še svetno moč in velik vpliv nad državami v rokah, se je tem „krivovercem“ slabo godilo. Grmade so gorele, ki so zahtevale človeških žrtev, žrtev velikih genijev. Sežigali so jude, sežigali so nepokorne duhovnike, sežigali pisatelje, ki so si upali svobodno pisati, sežigali svobodne mislitelje in učenjake, katerih znanost je bila v nasprotju z cerkvenimi dogmami. Sežigali so filozofe in moraliste, ki so se zgražali nad nemoralnostjo v katoliški cerkvi.

Poleg kazni smrti na garmadi se je cerkev zelo pogosto posluževala izobčevanja, kar še dandanes prakticira, samo da ta stvar več ne drži, ker po cerkvenem učenju je pravzaprav izobčen iz cerkve vsak človek, ki ne verjame kake dogme ali ne opravi vsaj enkrat v letu spovedne in obhajilne dolžnosti. Na ta način je dandanes iz cerkve izključeno milijone in milijone „katoličanov“, katere pa cerkev že vedno — kaka nedoslednost — šteje za svoje, kadar se ji gre za bahanje na število svojih „vernikov“.

Toraj izobčevanje edinozveličavne je še v navadi. Toda za to se ne zmeni nihče več, kdor ima zdravo pamet, kakor se dandanes pameten človek ne boji niti hudiča niti pekla, ker je popolnoma prepričan, da nikdar ni bilo in ni niti enega niti drugega. Duhovščina to sama čuti, čuti da so besede hudič, peklo pač samo besede, da ne vlečejo nič več, da zgineva strah pred peklenskimi mukami in hudičem. Razvoj je čisto naraven. Ljudstvo odrasča svoji otroški dobi in kakor se otrok, ko odraste ne boji več „parkeljna“ in „bavbava“, tako se tudi ljudstvo vedno manj boji hudičev, čim bolj odstavlja svojo otroško obleko. Duhovščina dandanes straši še s smrtjo, toda pred to ima sama največji strah, ker pred smrtjo se mora tesniti srce le tistemu, ki se zaveda, da na svetu ni napravil nič dobrega, da bo tovar njegov spomin proklinjan. Kdor misli, mora biti trdno prepričan, da ni pekla, da ni hudiča, toraj se mu ni bati hudega po smrti. In če je spoznal namen in cilj svojega življenja in delal za blagor človeštva, mu misel na smrt ne more biti strešna, ker to je naravni pojav in naravi smemo zaupati in tak človek umira z zavestjo, da bo živel še nadalje v svojih delih. Katoliška cerkev s svojimi hudiči in peklom je za nas premagana stvar. Ona spada le še v muzej. Zanima nas toraj predvsem še iz historičnega

stališča. V tem oziru hočem navesti tu, ker sem omenil izobčevanje iz katoliške cerkve, nekaj formul izobčevanja, ki jasno kažejo, kako so onečasli takozvani Kristusovi namestniki zapoved ljubezni do bližnjega:

„Da bi tisti, ki so vdarjeni z večnim prokletstvom trpeli jezo najvišjega sodnika! Da bi bili zvezani z hudičem in njegovimi služabniki v mukah maščevalnega ognja večnih bolečin! Da bi bili za strah nebes in zemlje! Prokleta naj bo hrana njihovih teles! Proklet bodi sad njihovega telesa! Naj bodo nepokopani!“

„Amen!“

„Da bi njihovi otroci ostali sirote in njihove žene vdove! Da bi njihovi otroci bili preganjani in prepuščeni beračenju za kruh! Da bi bili sami izgnani iz lastnih stanovanj, in da bi skupuh špekuliral na njihove dohodke za življenje! Pregaraj jih, moj Bog, v svoji sveti divjosti, pokri njih grdo obličje s sramoto!“

„Amen!“

„Da bi bili prokleti, ko gredo od doma in ko se vrnejo domov.“

„Amen!“

„Da bi na nje poslal Gospod lakoto, žejo, bedo, mraz, mrzlico!“

„Amen!“

„Da bi jih Gospod pokrtil s strašnim smradom in krastami! Da bi jih prepustil norosti!“

„Amen!“

„Naj bodo prokleti vedno in poosod! Da bi bili prokleti v spanju in bedenju, kadar govorijo in kadar molčijo! Naj bodo prokleti od glave do pet! Naj bodo vsi deli njihovega telesa prokleti! Naj bodo prokleti kadar stojijo, kadar ležijo, kadar sedijo! Naj bo njihov pogreb, pogreb psov in naj volkovi raztrgajo in požro njihova trupla!“

„Amen!“

Klement II. je takole proklel nemškega cesarja Ludvika Bavorskega: „Bog naj ga kaznuje s steklostjo! Nebo naj ga zdrobi s strelami! Jeza božja in jeza sv. Petra in Pavla naj pade na njegovo glavo zdaj in v prihodnjem življenju. Celi svet naj se spunta zoper njega, zemlja naj ga živega požre! Njegovo ime naj že v prvem kolenu izgine! Njegov spomin naj se izbriše! Vsi elementi naj se vzdignejo zoper njega! Njegovi otroci naj padejo v oblast sovražnikov, naj so pred njegovimi očmi umorjeni!“

Ali so to besede Kristusovega namestnika, ali satana?!

*

Čim strašnejše je božanstvo naslikano, tem krotkejši in pokornejši postajajo ljudje napram njegovim služabnikom. *Hume.*

*

Življenje uči trpeti, trpljenje uči živeti.